

BALOLDAL
és
SZABADELVŰSÉG

ÍRTA

X. Y.

PEST,
NYOMATTA EMICH GUSZTÁV, M. AKAD. NYOMDÁSZ.
1868.

I.

KÖZJOGI PÁRTHARCZUNK.

Közjogi pártharcunk

I.

Az üres dilettantizmusnak és az ámító nyegleségnek jellemző vonása, hogy a phrasis-gyártás nagy szavaival és úton-útfélen forgó vezérszókkal igyekszik hatni azoknak nagy tömegére, kik gondolkodni vagy nem szeretnek, vagy nem tudnak.

De a csillogást ilyenekkel — ismerve hatásukat — nem vetették meg soha népek sorsán munkálkodó komoly politikai pártok sem; és a pártéletet vizsgálva, elmondhatjuk, hogy: ebben a tekintetben egyik pártnak sincs — alakult légyen az bármily kérdések körül — a másoknak mit szemére vetni.

Midőn ma a politikai törekvések érvényre jutása felett végre is csak a közvélemény súlya dönt, természetesen, hogy a pártok nem érik be a bölcselkedőnek, vagy a jóhiszemű absolutistának exclusiv törekvésével — az igaz utat világossá tenni önmagának és azoknak, kik véle egy színvonalon állnak, megvetve minden olcsó eszközt a kivid állók megnyerésére: hanem megmozdítanak minden követ, hogy a legszélesebb tömegek megnyerésével is segítsék a közvélemény mérlegét saját oldalukra billenteni; nem vethetik meg a nyegleség eszközeit sem — becsületükre válik, ha megvetik az ámításét, ha nem használnak olyanokat, melyek törekvésükkel, céljaikkal merev ellentétben állnak.

Csillogó szavak, hangzatos átalánosságok, nagy és magasztos fogalmak pusztá czége is mindenkor megnyerte ott a természeti ösztönöket, a hol az elmék megnyeréséről szó sem lehetett, mivel azok a kérdés lényegébe behatolni sem tudtak.

Nem csoda tehát, ha ilyen jelvényféléket tűznek ki a pártok arra, a mit árulnak, hogy azok is, kik tulajdon ítélettel az áruk felett nem bírnak, véleményét képezhessenek maguknak azokról.

Csak akkor fogunk az undor megvetésével elfordulni a tömegre számított e reclame-tól, ha a czégek hamisak, ha mást árulnak alattuk, mint a mit hirdetnek.

Mindenekelőtt tehát nem tartozunk azok közé, kik feljajdúlnak, ha látják, hogy a kormányon levő országos többség ellen küzdő pártok minden alkalmat megragadnak szabadelvőségük proclamálására, ha igyekeznek a többség politikájának szabadelvőségére rálicitálni, ha néha elég bátrak egészen saját maguknak monopolizálni minden szabadelvű séget.

És nem is olyan nyegle a kérkedés, mint a minőnek látszik.

Igaz ugyan, hogy mostani pártjaink alakulásánál a szabadelvőség szóba sem jöhetett, szabadelvőségi kérdések arra befolyással nem voltak.

A pártok különbsége tehát tulajdonképen nem is volna a szabadelvőségben kereshető és programmjuk bírálatánál ez nem is lehetne döntő tekintet.

Továbbá: igaz ugyan, hogy most is, ámbár ama kérdések, melyek pártjaink alakulására döntő befolyással voltak — rég kinyerték megoldásukat szentesített törvényekben — még mindig az elébbi (nem szabadelvőségi) tekintetek tartják együtt a pártokat; és bár égető szükségünk volna rá, a szabadelvű-

ségi kérdések napirendre jutását még mindig hiába kell várunk — hiába mindaddig, míg az ellenzék merev mozdulatlanságában megmarad a már eldöntött pártosa ták terén, ostromolva folyton azon alapot, melyet a kiegyezkedés létre hozott, hogy legyen min haladunk, miután szabadelvű intézmények tekintetében a polgárosult Európától oly messze elmaradtunk.

A helyett, hogy az ellenzék e haladásban serkentője és ellenőrzője lenne a többségnek, kormánynak — háttal fordul feléje, bár magát pár excellence szabadelvűnek mondja; és nem csak hogy maga nem sűrgeti, hogy a pártküzdelem, a kormány működése, a törvényhozás e térre tereitessék, hanem e törekvésében — ha ugyan megvan benne — a többséget is egyenesen gátolja, a mennyiben kényszeríti szemben a folytonos támadásokkal, minden eszközeit, minden erejét — fokozva azt akár természetellenes koalíciókkal is — azon mű megvédésére fordítani, melyet csak az imént hozott létre, hosszú évek súlyos munkálkodásával.

Az ellenzék ez abnormis eljárása magyarázza pártjaink abnormis alakulását is; mindenikben találunk egymás mellett ülve aristocratát, feudálist, democratát, ultramontánt, szabadelvűt.

De habár igaz, hogy pártjaink alakulásánál nem volt és progrannjuk bírálatánál nem lehet a szabadelvűség a döntő tekintet, még sem tartozhatik az egészen mellőzendők sorába.

A közjogi rendezkedés annyira kiható lehet az egész államéletre, közelebb-távolabbról érinthet annyi más rayonba eső kérdést, hogy sok tekintetben szabatosan meghatározható viszonyban állhat a szabadelvűség nagy princípiumaival is.

A mi közjogi rendezkedésünk az ilyenek közé tartozik, és azért ismételtük, hogy a kérdés a szabadelvűséggel, közjogi kérdések körül alakult ellenzékünk-nél sem olyan nyegle, mint a minőnek látszik.

De midőn egyfelől készséggel megteszszük e concessiókat, másfelől szabad lesz kérdenünk: mennyiben lehet ellenzékünk törekvéseiben, czéljaiban, eszközeiben feltalálni a fennen hirdetett szabadelvűséget? mennyiben árulja ezége alatt valóban azt a mit rajta hirdet? mennyiben múlja felül szabadelvűség tekintetében a többséget, melynél magát szabadelvűbbnek nevezi — nem csak, hanem a melylyel szemben egyedül magának vindicál minden szabadelvűséget.

Mind e kérdésre felelni kell az ellenzék ama törekvéseinek, javaslatainak, fellépéseinek, melyek által a többséggel összeütközésbe jutott.

Ezek vizsgálatát ott kell kezdenünk, a hol a pártok külön alakulása eldőlt.

II.

A 61-diki felirati és határozati pártok nem a mai jobboldal és baloldal. A mai jobboldal és baloldal akkor alakult meg végleg, midőn a 61-diki második felirat követelményeinek teljesítése biztos kilátásban volt már, és az egyetlen nehézség csak is abban rejlett, módot lelteni a *pragmatica sanctio* óta soha sem tagadott közösügyek olyan elintézésére, mely összhangban állna az utolsó alkotmányos aeránk óta történt változásokkal.

1848-ig ő Felsége örökös tartományainak képvisellete nem lévén, e tartományok minden ügyét *absolutisticus* úton intézte a korona, melyet saját királyunk hordott fején; addig azon ügyeket, melyek velünk s

ama tartományokkal közösek, elintézi lóttük egyetértve a Felséggel egyedül, ki ama tartományok képviselője és joguk korlátlan birtokosa volt.

De miután ama tartományok is az alkotmányosság élvezetébe léptek — gyakran ismételt saját óhaj-tásunkra és saját alkotmányunk kitűnő biztosítására — velük közös ügyeinket velük egyetértve kellett elintéznünk.

Módot találni ez elintézésre volt tehát a feladat, midőn a 18 éves rémuralomból ismét alkotmányos életre ébredve, alkotmányos életet leltünk Ausztriában is.

A nézetek e feladat megoldása körül alakították meg a mai jobboldalt és a baloldalt külön árnyalataiban. Vizsgálódásainkat ezeknél kell kezdenünk.

III.

A közös ügyeket a baloldal nem tagadta soha sem.

Ha „közösen érdeklő viszonyoknak“ is szerette nevezgetni darab ideig, senkit sem fog zavarba ejteni e különbség.

Csak olyan, mint az első különbség a katliolika és a görög egy házak dogmái közt: „hoinouzion“, „homoiuzion“.

A baloldal meggyőződésének a közös ügyek létezéséről és elintézésük szükségéről T i s z a K á l m á n maga adta, a legszabatosabb kifejezést a nagy közös-ügyí viták alkalmából mondott e szavaival:

„Meggyőződésem, hogy ha a közösen érdeklő viszonyok a tisztán körvon előzni tudjuk, ha megtudjuk állapítani azok kezelési módját, úgy, hogy hazánk törvényes függetlenségét és alkotmányát a mellett sértetlenül megőriztük, nagy szol-

gálatot tettünk a jövőnek; — mert ezen közösen érdeklő viszonyok voltak szerintem fő okai azon, három századnál tovább, hol titokban, hol nyíltan hazánk fennállása, és alkotmányunk ellen intézett törekvéseknek, melyek miatt elődeink az ország létének fenntartására, az alkotmányon ejtett sérelmek orvoslására, voltak kénytelenek fordítani azon e r ő t, m e l y hazánk virágzását lett volna hivatva előmozdítani.“

Tisza nyilatkoztatta ki azon óhajtását, hogy „a közösen érdeklő viszonyok, ezen lappangó l á z , mely századokon keresztül sorvasztó nemzeti testünket, valahára tisztaiba hozatva, ártalmatlanná, tétessék.

Λ 1) e á k - p á r t idevágó jav aslatával szemben T i" sza pártja ellenjavaslatokkal állott elé.

Mindenekelőtt ezeket kell vizsgálat alá vennünk, ha meg akarjuk állapítani azon állítások érdemét, melyekkel magát a baloldal nem csak szabadelvű, de a j o b b o l d a l n á l szabadelvűbb pártnak is hirdeti.

A 67-es bizottság kisebbségének javaslatát tanulmányozva, legelőbb is azon eredményre jutunk, hogy a közös ügyek részletes szabályozásába nem is bocsájtkozik. S mi több, oly gyakorlati eljárást sem fonnuláz, mely akár az 1723. törvényekben kimondott, vagy azokból folyó kölcsönös kötelezettségeket, akár az 1848. III. törvényezikkben megállapított befolyásunkat biztosítaná.

A mit a 67-es bizottság kisebbségének javaslata kimond, sok a halálra, életre kevés; nemzetközi viszonyokban bármily idegen államokra alkalmas és magá-

ban értetik; de reánk már azért sem alkalmazhatók, mert sem együtt birtoklási, sem közbiztonsági tekintetben a szükséges eszközöket sem nem szabályozza, sem nem körvonalozza.

Az egész csak szövetségi tervezet, melyet külön hatalmak időről-időre köthetnek és felbonthatnak, holott a pragmatic a sanctió maga nem múlt ékony, hanem szabályozott eljárást követel.

Ezenfelül folytonos egyezkedést tételvez fel, mely nemcsak, hogy a pragmatic a sanctiót nem biztosíthatja, hanem különösen nem hátrítja el azon súrlódásokat sem, melyek ily állapotban természetesen bekövetkezhetnek és ennyiben éppen Tisza Kálmán fennebbi szavaival áll összeütközésben.

E csonka munkálat, melynek minden betűjéből e szó rí ki: Elveszett Saguntum, míglen Róma tanakodott — valóban csonkítás által létesült.

A baloldal eredeti javaslata tulajdon képen nem ez, hanem a 67-es bizottság 15-ös albizottsága kisebbségnek munkálat a.

Ennek csonkításából alakult az országgyűlés elé került ellenzéki javaslat.

A Deák-párt javaslata mellett valamennyi felmerültek közt ez az egyetlen, mely az általa tárgyalt kérdés megoldását komolyon és részletezve foganatba venni legalább megkísérlette.

A balközép önmaga vetette vissza egyetlen munkálatát, mely a positivitás jellegét, magán hordta.

A mennyiben pedig önmaga visszavetette, talán feleslegesnek látszik itten taglalásába bocsájtkozni.

De tekintve, hogy ez az egyetlen positiv javaslat, mely fényt deríthet a pártvezérek intentióira, hogy

végre nagyrészt épen azon részeiben, melyekben szabadelvűségi érdekek is érintve vannak, átment az országgyűlés elé került javaslatba is, mindenekelőtt e munkálatot akarjuk taglalni a szabadelvűség szempontjából, mire könnyű lesz kimutatni az eltérések érdemét a másik munkálatban, de kimutatni egyszersmind azt is, hogy szabadelvűségi szempontból a két munkálat lényegileg ugyanazon ítélet alá esik.

IV.

Az ellenzék legújabbán is a „bihari három pontban“ azt hangsúlyozza első sorban, hogy nem kell közös minisztérium.

Egyszerű következménye ennek, ha elveti a delegatiót. A harmadik pont — a honvédelem ügye, mely azóta különben is már kielégítő megoldásnak indult — nem képezhet elvi pártkülönbséget.

Midőn tehát az ellenzék a közös ügyeket, — melyeket komolyan soha sem tagadott — más módon akarja eldöntetni mint a többség, mindenekelőtt más módon akarja szabályozni ezekre nézve a végrehajtó hatalmat, a mivel aztán szoros összefüggésben áll, hogy más módon kell elintézni amaz ügyek azon részét is, mely a törvényhozás körébe esik.

Ehhez képest fel is állított a 15-ös albizottság kisebbségének munkálatában egy javaslatot, mely a közös ügyekre rendelt végrehajtó hatalom azon szervezését pótolná, melyet a többség a közös minisztériumokban létesített.

A közös pénzügy-minisztérium a másik két közös minisztérium consequentiája lévén, a kisebbség javaslatának mindenekfelett a külügyekre és a hadügyek kö-

zős részére rendelt végrehajtási hatalom oly szervezete-
tére kellett gondolnia, mely a közös minisztériumokat
feleslegessékké tehetné.

Találunk is ilyen szervezetet a munkálatban mind
a hadügyekre, mind a külügyekre nézve.

Itten nem akarunk bővebben kiterjeszkedni arra,
miképp képzelet a kisebbségi javaslat a had ügyek elinté-
zését; hálás tér nyílik ugyan itten a munkálat gyakor-
latlanságának fejtegetésére, de fő-szemponyunkkal, a
szabad elvűséggel, parlamentarismussal
ez oldala a dolognak nincs olyan összefüggésben, hogy
hosszasabban tárgyalhatnék; néznünk kell oda, ahol
sokkal élesebben támadja meg e munkálat a szabad-
elvűséget, a parlamentarismust.

Egy szerény — talán alaptalan — észrevételt azon-
ban még sem nyomhatunk el.

A javaslat szerint a fejedelem, a hadak fő ura, a
hadügyekben egy had parancsnokság által in-
tézkedik.

Így akarta kikerülni az ellenzék a két állam had-
ügyére mellett működő harmadikat, a közöst.

Meglepetve kérjük: vajjon ez nem-e inkább k i-
j á t s z á s, mint kikerülés?

Van-e abban érdemlegesség, hogy a h a d p a-
v a n c s n o k s á g a két országos hadügyér ellenjegyzése
mellett rendelkezik?

Felelősségben ez sem nyújt többet; a mi
hadügyérünk is felelős ellenjegyzése után, és e te-
kintetben semmivel sem kevésbé parlamentáris.

Es a hadparancsnokság kevésbé közös-e a mi mi-
nisztériumunknál, azért, mivel nem minisztérium, ha-
nem — hanem —

Ohé! mi is csak?

Furcsa szaga van ennek a hadparancsnokságnak!

És, ha sem a Parlamentarismus, sem a nem-közöség tekintetében előnyt nem látunk benne, látunk hátrányt különös jellege miatt, melyet sehogy sem tudunk beleilleszteni a parlameutarismusba.

Furcsa szaga van, dicasterális szaga, és élénken illusztrálja egy „pecsovicsnak“ mindenesetre túlzott rágalmát, hogy a mai ellenzékhez jó contingenst állítottak a 47-es megyeisták és dicasterialisták — oroszlánbőrben.

A Parlamentarismus egyes fő-hivatalnok személyes igazgatását és felelősségét követeli; a félhomályos, gyakran egészen titkos dicasteriális igazgatást nem tűri meg: a szánandóan nevetséges „Hofkriegsrath“-ra látszik a baloldal e javaslata „surrexit“-et kiáltani.

Csupán csak ezekben áll észrevételünk; a mint már kiemeltük volt, célszerűségi fejtegetésbe nem óhajtunk bocsájtkozni.

A külügyek javasolt elintézésében még bővebb tért találunk vizsgálni, mily viszonyban áll a munkát a parlamentarismussal.

Magyarországnak is, Ausztriának is van egyafejedelem szeméi ye mellé rendelt felelős minisztere.

Ezek tanácsával él a külügyekben a fejedelem, a ki azonban helyettesítheti magát házának minisztere által.

A fejedelem személye melletti minisztériumok vezetésére mindenesetre jó volna legalább is Cast őrt és Polluxot importálni a görög mythológiából. De azon váratlan esetben is, ha ezeket meglehetne nyerni úgy hiszem jobb szeretne a külföld egy emberrel végezni, mint kettővel; node hagyján, írják alá az okmányokat „Castor et Comp.“

Csak értsenek egyet.

De előfordulhat hétköznapi kérdésnél is, hogy a két miniszter nem ért egyet. Annyi száz meg száz folyó, sürgős elintézészt kívánó kérdésnél nem-e sokkal több ez a valószínűség? És mellőzve a valószínűséget, a makacsság sem tagadhatja a lehetőséget.

A legcsekélyebb eltérés után is a fejedelm-
u e k kell választani a két nézet közt. K e v é s s é par-
lamentáris dolog; de hagyján. Van mégis egy
miniszter, a ki viseli a felelősséget (persze csak az egyik
ország előtt.) A másik, a bizalomvesztett, vissza-
lépni kénytelen; és vájjon ez aztán részleges, vagy tel-
jes országos miniszterkrízis-e; és vájjon hogyan állunk,
ha az országgyűlés, mely előtt felelős, meg van eléged-
ve a lelépni kénytelen miniszterrel?

Már ez önmagában oly összeütközéseket hozhatna
létre, melyeknek parlamentarizmus államszerkezetben a le-
hetetlenségek közé kell tartozni.

Szabadjon itt még azon szembeszökő hasonlato-
ságra utalnunk, melyet ezekben és abban látunk, hogy
a hadügyi intézkedések egy részénél is két hadügymin-
iszter ellenjegyzése szükséges.

De hátra van még a dolog vastagabb vége.

És az „uralkodóház minisztere.“

Kereken kimondja a munkálat, hogy az sem M a-
g y a r o r s z á g n a k, sem Ausztriának minisztere
nem lehet.

Míg tehát a Deák-párt állított minisztereket, a kik
közösek, a baloldal jobbnak gondolt olyanokat, a kik
mindkettőnké, de egyikünké sem.

Sem Magyarország sem Ausztria parla-
mentje felelősségre nem vonhatja őket. Felelősek egyedül
a koronának, melynek háta mögött állnak.

A b s o l u t i s t i c u s, a legmeztelenebben absolutisticus miniszterek.

Rosszabbak a dicasteriumnál is. mert a felelősség eszméje abban is megvan némileg. Törvényesítve volna benne egy alak legtörvénytlenebb napjainkból, a kéz alatt működött idegen teljhatalma«, ki kívül áll a parlamentarismusnak, tehát az alkotmánynak keretén is.

Nekünk sem nem fejedelmünk, sem nem kormányunk, és mégis intézkedik — ha nem pusztá figura — ügyeinkben.

Csinos egy aquisitió!

Ilyennek képzelék baloldali matadorjaink a parlamentarist (?) executívát.

V.

Ám lássuk, miilyenek képzelek a törvényhozás körébe eső parlamentáris működést azon ügyekben, melyek Magyarországgal és Ő Felsége többi tartományával a dolgok természete és érdekeink ugyan azonos-séma folytán közösek.

Ez ügyekben a többség az executívára nézve a közös minisztériumokat, a törvényhozásra nézve a delegatiókat fogadta el.

Az ellenzék elvetette mindakettőt, és a törvényhozás körébe esők iránt vezérei a 15-ös albizottsági kisebbségnek javaslatában a következőket követték:

A magyar minisztérium és az ausztriai minisztérium közösen készített javaslatukat az illető országgyűlések elé terjesztik. Ha egy javaslatban nem tudnak megállapodni, mindenik a másik minisztériumét is előterjeszti a maga országgyűlése elé. Ezek alapján fog létrejönni két önálló országos megállapodás. Ha ezek egy-

értelműek, az ügy el van döntve. De ha megegyezésre jutni nem tudtak:

„mindenik választ kebeléből a paritás alapján egy javaslat készítő küldöttséget, mely két küldöttség az egyetértés létesítését megkísérli és a javaslatot, vagy ha egyező értelemre nem juthatott, az eltérő javaslatokat tárgyalás végett az öt kiküldött testületekhez benyújtja“ — (mely utóbbi esetben hosszú vargabetű után ismét ott állna az ügy, a honnan kiindult, midőn a két minisztérium megegyezésre jutni nem tudott.)

Az így kelt határozatokat mindkét külön álló törvényhozó testület felterjeszti ő Felségéhez.

Egyszerű a szentesítés —ha a két határozat egyértelmű.

De ha eltérők — akkor dönt a fejedelem. szentesíti azt, a melyiket, és az ezáltal törvényévé válik amaz országnak is, melynek törvény hozó testületé elvetette.

Értelem nélküli még itt aztán a „törvényhozó“ név. Határozni fognak „de nobis, sine nobis“ — sőt egyenesen akaratunk ellenére.

Egyik vagy másik államban váltakozva folyton tápláltatni fog az ingerültség a Felség legmagasabb személye iránt.

A képviseletnek, a monarchicus de egyszersmind az alkotmányos érületnek is mesterséges demoralisációjaja ez.

Nem lesz a törvény reánk nézve egyéb mint „ordonance.“

Nem fog semmiféle más jogcímen alapulni, mint a fejedelem parancsszaván.

Biztosítva lesz alkotmányosság, Parlamentarismus mellékes kérdésekben; de minden évben ki leszünk té-

ve azon veszélynek, hogy életbe vágó, sarkalatos ügyeink absolutisticus módon intéztek el.

Í m e T i s z a, G h y c z y, Nyár y, Ivánka rendíthetlen ragaszkodása a szabadelvűséghez.

E szép tervet ők componálták, ilyen könnyen bának el ez urak alkotmányossággal, parlamentarismussal.

Ugyan mit várhatnánk tőlük, ha döntő befolyásra vergődhetnének, a mitől eddig hála istennek jó csillagunk megóvott bennünket.

Nem az a kérdés, a lényeges, vájjon akarják-e e z t és épen ezt, hanem az, hogy ilyesmi fogalmaikkal a szabadelvűségről összefért, és összefért lelkiismeretükkel.

Ehhez képest valóságos bagatelle azon könyelműség, melylyel a szabadelvűség a-b-c-ét lábbal tiporták a végrehajtó hatalom rendezésére készített javaslatokban.

Bizonytal, ha a kettő közt kell válogatni, csupán reactionárius vethetné el a delegációkat — még akkor is, ha gyakorlatiasság tekintetében a javaslat fellette állna a delegációk intézményeinél.

Hogy pedig gyakorlatiasság tekintetében is meszse elmarad mögötte, kiviláglik a javaslatból magából, a nélkül, hogy hosszas fejtegetésbe kellene bocsájtkoznunk oly irányban, mely kitűzött körünkön túl esik.

Egyedül annyit akarunk megjegyezni, hogy a közös ügyek elintézésénél egység, gyorsaság kell; e javaslat szerint is közösek a hadügyek egy része és a külügy.

Valóban azon módot, mely szerint e munkálat a végrehajtó hatalmat szervezni akarja, csakis azért nem nevezhetjük a gyakorlatlanság ne továbbjának. mert itten felül van múlva.

Kerüljön fel egy sürgős külügyi kérdés, mint a hogy a külügyi kérdések rendszeren sürgősek szoktak lenni.

Tanácskozik rajta a két minisztérium, még pedig annál hosszabban, mentol kevésbé tml egyetértésre jutni. Végre megnem egyezve, külön javaslataikat országgyűlésük elé terjesztik.

Az országgyűlések közös megállapodásra jutni nem tudván, javaslat-készítő bizottságokat küldenek ki. Ezek elkészítik a javaslatot, melynek alapján a két törvényhozás újból tanácskozik és ha egyértelmű határozatra jutni most sem tudnak p. o. Magyarország akarata ellenére is a fejedelem a reichsráth határozatát fogja érvényre emelni, a mi meg lehet, hogy Tiszának, Ghyczynek, Nyárynak, Ivánkának a delegatiónál kedvesebb — de bizonyára veszélyesebb.

Csak mindezek után lehetne aztán intézkedni ama sürgős külügyi kérdésben.

Végre, hogy a két minisztérium nemzeti jellegére, önállóságára mily hatással lehet a folytonos együtt-javaslatkészítés, együtt-működés, azt az olvasó ítéletére bizzuk.

VI.

De hisz Tisza, Ghyczy, Nyáry, Ivánka e javaslatát a baloldal maga elvetette és helyébe más-sal lépett az országgyűlés elé.

Ismerkedjünk meg e második — végleges — munkálattal. melyet a baloldal most is fennen lobogtat, hogy láthassuk!

- 1) mennyiben egyez az elsővel?
- 2) miben tér el?

3) miben gyakorlatiabb, kimerítőbb,
 érdemle-
 sebb és főleg

4) mennyiben szabadelvűbb az elsőnél?

5) végre, hogy véleményt képezhessünk
 magunk-
 nak az iránt is, vajjon miért vetette el az ellenzék az
 első, midőn elfogadta a másodikat?

A mennyiben pedig e munkálat az, melyre a bal-
 közép ma is hivatkozik, melyet ma is szembe állít szen-
 tesített törvényeinkkel, nem lesz felesleges egész szöve-
 gét közölni. *)

VII.

Közöltük e munkálatot egész terjedelmében, hogy
 egybevetve azt az elébb ismertetettel, tiszta választ alkot-
 hassunk magunknak azon kérdésekre, melyeket az eléb-
 bi fejezet elején felvetettünk.

Világos mindenekelőtt, hogy e második munkálat
 az elsőből alakult.

Annak okát, hogy a párt vezérférfiainak első mun-
 kálatát elvetette, tekintve azt, hogy a két munkálat érde-
 melig alig tér el egymástól, csakis abban lelhetjük fel:
 hogy szemben a közvéleménnyel mégis genirozta
 az illetőket ama c y n i s m u s, melylyel az első javaslat
 az absolutisticus élt kimondja.

Alihoz, a miből ez kérlelhetlenül következik, ra-
 gaszkodtak ugyan. — mert a Deák-pártét mellőzve,
 más megoldást nem találhattak — de az utolsó conse-
 quentiákat kimondani nem merték, és így e munkála-
 ton a komoly akarat sem látszik meg a kitézött feladat
 megoldására.

* E munkálat szó szerinti szövegét o füzet függeléke alatt találja az
 olvasó, ama helyek ritkításával, melyek fejtegetéseinkkel szoros összefüggés-
 ben állnak.

Egész terjedelmében megerősíti a róla fentebb mondotakat.

Valóban az első javaslat meztelen cynismusának nyomasztó hatása alatt addig castrálták azt, míg a második munkálatban valóságos politikai eunuch lett belőle.

De azért szabadelvűtlenségéből mit sem engedett a baloldal — csak a formát akarta megmen-
teni, akár a gyakorlatiasság utolsó árnyának fel áldozásával is.

A mint mondtuk: a miből az absolutisticus él következik, a miben az első munkálat szabadelvűséget, Parlamentarismus! lábbal tapos, ahhoz ragaszkodik a második munkálat is.

A külügyek elintézésére készült tervezetben itt is megvan a két felelős és a harmadik nem felelős miniszter.

A két felelős minisztérium viszonyainál fogva itt is parlamentáris életben elő nem fordulható összeütközéseknek áll nyitva a tér.

A nem-felelős miniszter itt is monstrum.

A két hadügyi miniszterrel csakúgy áll a dolog. E javaslat is inkább alkalmaz ugyanazon hatáskörben két minisztert, mintegy kö-zöset, kockáztatva így a legveszélyesebb összeütközéseket, permanenssé téve a leg-
esetlenebb nehézkességet.

A hadügyekben meg van tartva a dicasterialis fő-
hadparancsnokság.

A törvényhozási részre nézve meg van tartva az
előbbi munkálat fejtegetésében ismertett nehézkes gé-
pezet, mely annyi inparlamentáris összeütközésre szol-
gáltat alkalmat; de nincs oly szabatosan körvonalozva

mint az első munkálatban, nincs kimondva, mi történjék, ha a javaslat-készítő bizottságok tanácskozása után sem tud a két országgyűlés egyértelmű megállapodásra jutni.

És itt fekszik legerősebb támasza azon vádnak, hogy e munkálat csakugyan semmi pozitív javaslatot nem formuláz.

Valóban: az eldöntés absolutisticus úton itt sincs kikerülve, hanem csak — kijátszva.

Így újra találkozunk itten valamennyi régi jó ismerősünkkel, csakhogy az absolutisticus él a hallgatólagos elfogadás fátyolával van elborítva.

De mindez áldozat, a gyakorlatiasság és világosság rovására ép úgy, mint az ön megtagadás-teljes blamage, melytől vissza nem rettenve, egy komoly politikai párt terjedelmes munkálatot készít, mely a kitűzött feladat megoldását tulajdonképen meg sem kíséri, előtte is világos lévén, hogy minden lépéssel a Deák-párt tervezetének körvonalain kívül a szabadelvűséggel kell nyíltan összeütköznie: mindez kárba veszett.

Mert végre is az absolutisticus szellem e munkálat egész lényegében nyíltan felveti fejét.

Nem tűnik ki ugyan az ellenzék merőben negatív programjából: vájjon elfogadja-e a külpolitika egységének szükségét?

De ha elfogadja: a két parlamentnek szerinte külön kellene arra befolyását gyakorolni.

Ha a két parlament többsége külön, vagy épen ellentétes irányt követ, akár csak mellékes kérdésben is, tekintve, hogy kiegyezkedés eszközzésére semmi érintkezés sincs köztük egy közös közegben: egymást vagy ellensúlyozzák, vagy épen összeütköznek, fejedel-

met és kormányokat pedig minden esetre azon helyzetbe hozzák, hogy az egyik fél határozatát elfogadva, a másik ellen az absolutisticus élt kell fordítani.

Épen az a többség munkálatának legerősebb oldala, hogy megőrzi egyrészt mindkét parlament befolyását a külpolitikára, míg másrészt lehetővé teszi azt is, hogy az egymástól eltérők egy közös végpontban egyesüljenek.

VIII.

Reflectálnunk kell még egy mozzanatra.

Különösnek fogja találni némely olvasónk azt a súlyt, melyet az ellenzék szabadelvűségének megítélésében arra fektettünk, hogy ő Felsége által absolutistic akarja eldöntetni a közéletünkben felmerülő legfontosabb kérdéseket: holott a Deák-pártjavaslatában is találunk hasonló megoldási tervet.

Ez a 15-ös bizottság azon javaslata, hogy ha a két országgyűlés nem tudna a quota valamelyik kérdésében — például a véradó hányadában, vagy az egyenesadó-illetékben — megegyezni, akkor a kérdést az előterjesztett adatok alapján ő Felsége fogja eldönteni.

Valóban — bár szerencsére nem volt rá szükség — a quota-deputatio tárgyalásaiban ez az eventualitás a többség javaslata szerint sem volt a lehetőségek közül kizárva.

Constatálnunk kell azonban mindezekelőtt, hogy e tekintetben a két párt javaslata közt a legszebb harmónia — teljes unisono — uralkodik.

Kifogást csak a bécsi centralisták és a styriai autonomisták támasztottak.

Ezek természetesen inkább szerették volna a delegatiók tárgyalásaiba ölelni a quota ügyeit is, és ha a külön delegatiókban egyesülés nem történhetett, akkor a 37-ik pont értelmében együttes ülést tartanának a delegatiók szavazás végett, s az abszolút többség döntene el a kérdésben forgó hányadot.

Ez által mi semmit sem nyerhettünk, de igenis sokat veszthettünk volna.

Miután ugyanis a terhekben való megosztásra nézve az uralkodónál, ki a vitába vonva nincsen, elfogulatlanabb félnek azon testületet, mely már nem tudott velünk megegyezni, nem tarthatjuk, nyerni mit sem nyerhetnénk.

Az uralkodó mindenképen ugyanannyi pénzt lát biztosítva a közös költségekre, míg ellenben a quota - vállalók érdeke az, hogy egyik fél a másikat kitelhetőleg nyomja.

E tekintetben a különbség a két párt közt abban sarkal, hogy a többség a szerinte nem szabadelvű módhoz csak akkor folyamodna, midőn az mindenik félnek előnyére válik, és csupán csak egyetlen kivételes esetben, — míg az ellenzék alkotmányunk egyik sarkkövévé tenni, rendszeresíteni akarta.

II.

**ÉSZREVÉTELEK A PERSONÁL-UNIÓ
KÉRDÉSÉHEZ.**

I.

Komoly politikai tények felett a chablon jelsza-
vaival ítélni nem lehet.

Bírálva viszonyunkat Ausztriához, azon életfontos-
ságú és minden irányban nagy horderejű szövetséget,
melyben avval állunk, úgy fogjuk találni, hogy az nem
alapú és nem is alapulhat egyedül egy bármily magas
és hódolatra méltó család örökösödési rendjén és csa-
ládi történetének viszontagságain, nem alapulhat a vé-
letlen játéknán, mely egy embert két ország kirá-
lyává tett.

A 19-dik század minden elveivel ellenkezik a tiszta
personal - unio, mely országok és nagy múlttal
bíró nemzetek sorsában egyedül mérvadónak állítja az
egyesnek örökösödési jogát.

A nemzetek sorsában más kell, hogy mérvadó legyen;
nemzetek szövetségét minden szabadelvű fogalmak sze-
rint csak az érdekek közössége és az ebből folyó közös
ügyek létesíthetik, és az egyesnek örökösödési joga nem
lehet egyéb, mint a mélyebb alapok kifejezési formája.

Így fogjuk fel mi, Deákpártiak, a viszonyt
Magyarország és Ausztria közt.

Nem egy közös uralkodó ház kedvé-
ért kovácsoltatnak össze országok érde-
kei egy sötét korszak traditói szerint,
melyek a nemzetek méltóságát csak sért-
hetik.

Hanem közös az uralkodóház az országok közös érdekei kedvéért.

II.

A baloldal és matadorjai persze egészen ellenkező nézetből indulnak ki, és azt állítják, hogy a közös érdekek is csak az uralkodóház közösségéből erednek.

E feudális nézetből folyó összeütközések a szabadelvűség a-b-c-jével sehol sem mutatkoznak oly praegnansau, mint a vitákban a véd el cm ügye felett.

A közösügyi bizottság vitáiban, miön a részletes tárgyalásnál a 15-ös albizottság munkálatának 2-dik pontja került szőnyegre Tisza Kálmán e nézetet így formulázta:

„Azon kötelezettségek, melyeknek létezését az előfeltételek teljesítése után tagadni egyáltalában nem akarom, egyedül a fejedelem, illetőleg a dynastia iránti kötelezettségek; törvényeink alapján semminemű kötelezettségek az ő F e l s é g e u r a l m a alatti egyéb országok és tartományok irányában bennünket nem illetnek.“

— — — „Kötelességünk, hogy védjük fejedelmünk jogait külmeztámadások ellen; és itt annyiban térek el a bizottsági javaslattól, hogy én ezen védelem kötelezettségét is egyenesen a fejedelem személyére óhajtanám vitetni, és úgy magyaráztatni, mint a mely védelemmel a fejedelemnek és a fejedelem jogainak tartozunk. Meggyőződésem szerint tisztán f o l y ez a per sónál unió alapjából, mert az én

meggyőződése szerint különben is e g y e-
dűli kapocs Magyarország és a magyar
király többi országai és tartományai közt
a fejedelem ugyanazonossága.“

Bátran mondhatjuk, hogy a 15-ös munkálat 2-ik
pontja mai egész közjogi állapotainknak talpköve, s
hogy evvel az egésznek alapja dől össze.

Ép úgy alapja az ellenzék egész közjogi állásának
Tisza Kálmán ez expectorációja, s evvel ugyanegy
bírálat alá esik; evvel együtt áll s bukik.

Az 1723. I. t. ez. köszönetét mond a Felség azon
gondoskodásáért, mely az örökös tartomány okkal minden
még külmeztámadás esetére is egyesülés megállapítá-
sára czélt. Az 1723.11. 1. szerint őseink a nőági utód-
következést azért is állapítják meg, hogy az ország
kül- és bel-veszély esélyei elől biztosíttassék. Hatalmi
gyarapodást vártak e lépéstől, a mit megint csak amaz
egyesülés adhatott.

És az egyesülést kivel kötheték?

Saját királyunkkal igenis, de nem mint saját kirá-
lyunkkal. Ez csupán mint ilyen, hatalmi növekvést
nem biztosíthatott; biztosíthatá, mint örökös tartomá-
nyainak teljhatalmasa.

Tisza felfogása az ellentmondást önmagában
hordja.

Szerinte csak fejedelmünk jogait tartozunk védeni.

Ennek indoklása viszonyunkkal Ausztriához he-
nye dolog, ha e jogok alatt azokat értjük, melyek a
magyar királyt, mint ilyent illetik. Ez egyszerű állam-
polgári köteletség. Az indoklás tehát csak azon jo-
gára vonatkozhatik, mik mint nem magyar
királyt illetik.

E jogok két részre fognak oszolni.

Vagy ugyanazonosak az örökös tartományokéival, és csak is ezekből folynak.

Vagy jogai a fejedelemnek az örökös tartományok irányában.

Tiszának concedálni kell, vagy hogy ama jogok, tulajdonkép tehát mégis csak az örökös tartományok jogai iránt is vannak kötelezettségeink; vagy hogy egész felfogásának, és az abból folyóknak csakis akkor van gyakorlati értéke, ha összeütközés forog fenn a fejedelem és örökös tartományai közt. így a *pragmatica sanctio* egyebet nem mondhatna, mint hogy az örökös tartományok peczérjei vagyunk; ezt akarhatja a baloldal, de őseink nem akarhatták.

Állítva, hogy csak fejedelmünk iránt vannak kötelezettségeink:

Vagy csupán csak mint magyar királyt értjük őt, s akkor a *pragmatica sanctio* üres szó, üres papiros, mert a magyar király iránt kötelezettségeink anélkül is állnak.

Avagy értjük őt, mint az örökös tartományok fejedelmét is és akkor minden nemzetközi jog szerint ugyanazon kötelezettséggel vagyunk az örökös tartományok iránt, mint fejedelmünk iránt.

De persze Tisza logicája még annyira sem futja, hogy a magyar király és az örökös tartományok fejedelme közt *distinguáljon*. Azért beszél „a magyar király többi országairól.“ A magyar királynak „többi országai“ nincsenek; a kié a többi ország, az a személy ugyan, de más fejedelem olyannyira, hogy mint olyan más nevet is viselt nem egyszer; így V. és egyúttal I. Ferdinánd.

Ugyanazt, beszéli itten Tisza, a mit Bach, mi-

dón azt beszélte, hogy Magyarország az „ausztriai császár országa.“

De az egész vita magva ezekben fekszik:

A baloldal csak a fejedelem iránt vállal kötelezettséget.

A többség elvállal ilyeket az örökös tartományok iránt is.

A baloldal azt hiszi, hogy a többség eljárása függetlenségünket korlátozza, a sajáté pedig azt csorbíthatatlanul őrzi.

Pedig a *distinctio* teljességgel hibás. Az egész nem is függetlenségi, hanem tisztán szabadelvűségi kérdés.

Ugyanis, midőn a *pragmatica sanctio*ból következő kötelezettségeinkről van szó, lennének is ezek bár kizárólag csak a fejedelem irántiak, a baloldal sem értheti a fejedelem alatt csupán a magyar királyt, mert ennek jogai iránti kötelezettségünkre *pragmatica sanctio*ra szükség sincs.

Hanem érti az örökös tartományok fejedelmét, mondván, hogy az örökös tartományok iránt ugyan nincs, de fejedelmünk iránt vannak kötelezettségeink.

Már most, ha ott a hol a kötelezettség nemcsak, önkéntes hanem kölcsönös is, cgyátaljában szó lehetne arról, hogy a kötelezettség az önállóságot csorbítja, kérjük, mikor csorbítaná inkább: ha e kötelezettséget az idegen ország iránt, vagy pedig ha az idegen ország fejedelme iránt vállaljuk el?

Nos, legjobb esetben is azt fogjuk mondani, hogy itt különbség nincs.

De igenis abban van különbség, hogy a baloldal intenciói összeütközésben állnak

a liberalismus elveivel, míg a többségéi azokat respectálják.

A baloldal szerint: valamint a *pragmatica sancti*ót képező törvényeinkben t. i. az 1723 I. és II. t. cikkelyekben az uralkodó Felség megajánlotta, hogy külmegtámadások ellen Magyarországot is védeni fogja, úgy viszont Magyarország is ő Felségét és az uralkodó házát jogaiban megvédeni tartozik. Több kötelezettsége pedig nincs.

Tehát ő Felségét és az uralkodó házát igenis, de azon országokat és tartományokat nem, a melyeknek erejével válthatja be ő Felsege azon ajánlatát.

Íme a baloldal liberalismusa egy ecclatáns példában.

Méltányos és várható-e, hogy önként beleegyezik egy nép abba, hogy fejedelme felajánlja egyszer mindenkorra annak nemzeti erejét egy másik nemzet védelmére — viszont-kötelezettség nélkül.

Nem, méltányos ez semmi esetre sem lehet — lehetséges is csupán csak akkor, ha ama nép akaratát ignorálják, ha erejét a fejedelem absolutisticus, korlátlan rendelkezése alatt levőnek akarjuk tekinteni.

Egyedül a despotismus doctrinájának elfogadása hozhat logicát ellenzékünk intentióiba.

S végre mindezekről eltekintve: jogunk sokkal jobban van biztosítva a *pragmatica sancti*óban, úgy a hogy a többség értelmezi, a hogy egyedül értelmezhető szabadelvűén, mintha abban a nemzet köteleztetnék e fejedelmi ház „jogait és dicsőségét“ általán biztosítani. Hányféle feudális dynastikus igényeknek, csodás becsvágyaknak szolgálhatna e felfogás, és következőleg nemzeti erőnk is vak eszközül.

III.

De végre a dolgot más, egészen ellenkező oldalról tekintve:

Nem igen volna köszönet őseink bölcsességében, ha ok a *pragmatica sanctio* által csak a fejedelem személyével léptek volna szerződésre, s ha azon kötelezettségek alul. melyeket a fejedelem ama bilatális szerződésben elvállalt, az örökös tartományok népei magukat kivonhatnák.

Akkor aztán, míg mi külellenség ellen védeni tartoznánk az örökös tartományokat — mivel hogy azokban fejedelmünk kétségbevonhatlan birtoklási joga támadtatott meg — ők viszont nem kötelesek a magyar szent korona integritását oltalmazni.

Hiszen a kölcsönös védelmi kötelezettség csak köztünk és a fejedelem közt áll fenn!

IV.

De ha kiindulva a 19.-dik század fogalmaiból, emberi és nemzeti méltóságról — el kell vetnünk a tiszta personal - uniót, nem következik még, hogy az államtudományi értelemben vett r e á l - ú n i ó h o z k e l l e n e f o l y a m o d n u n k .

Nem a chablon jelszavai ítélnének felettünk.

Midőn alkotmány link a personal-uniót a nemzet méltóságának megfelelő alapra fektette, még épen nem állapított meg reál-uniót, mely önrendelkezésünket, önállóságunkat csorbítaná, hazánkat valamely másik állammal ö s s z e o l v a s z t a n á .

A ki a politikában kéket nem néz zöldnek, tudja ezt jól. s ha ki mai alkotmányunkat egyre ál-unió-nak mondja, jól számító ámitásból teszi.

Jól számítóból: mert méltán rettegi népünk e fogalomnak már csak nevét is.

Államtudományi értelemben vett ily reál-uniót akart Schmerling.

A feudális porsonál-uniót akarja a balközép.

Mi az egyiket hazánk önállóságával, a másikat szabadelvű érzületünkkel találjuk ellentétesnek.

Mi ragaszkodunk a mai közjogi alaphoz, mint a melyik a jelen körülmények közt hazánk önállásának a nemzet méltóságának egyaránt legjobban felel meg.

Ha egy önálló állam a reá tartozó véderőnek meghatározási, megajánlási és kiállítási jogát saját törvényhozása és kormánya által önállóan gyakorolja, ha ezenfelül haderejét saját, nemzeti hadtestekbe foglalva és beosztva elkülönítve tarthatja, a mi ugyan teljesen keresztülvive nálunk még nincs, de határozottan meg van állapítva az 1867-diki 12-dik törvényczikkben)

még akkor sincsen szövetségesével az államtudóm á n y é r t e l m é b e n v e t t reálunióban, ha neki nem mint egyúttal saját királyának (mint nálunk), de még mint egészen idegen fejedelemnek is a védelmet követelő eset beálltával hadait alárendeli azokat vezérletére bízza (mely eset nálunknemforog fenn.) Magyarország és Ausztria viszonyában a kölcsönös védelmet követelő eset folytonos, mivel a pragmatica sanctió alapján a kölcsönös védelmi kötelezettség permanens, s így mindkét állam nem egymásnak, hanem ugyanazonos fejedelmének rendeli alá folytonosan hadseregeit.

Hasonlag áll a dolog pénzügyi viszonyainkkal is. Állnak e tekintetben egymással oly viszonyban mint mi, külön fejedelmek souverain államai is.

De nemzetközi jogok és állapotok tanulmányozása nem volna baloldali declamátorainknknk ártalmára.

Kereskedelmi és vámügyeinkben oly vámszövetséget kötöttünk és kötünk időről időre Ausztriával, mint a minőt a másikkal nem egy souverain állam kötött már. Ks ott van e tekintetben ö4. pontja a tizenötös bizottság munkálatának, mely törvényeinkbe is átment, és mely függetlenségünket ekként biztosítja: Magában értetik, hogy ha és a mennyiben ez egyezkedés nem sikerülne: az ország törvényes jogai e részben is sértetlenül maradnak.

Magában értetik, hogy itt az államadóságok egy részének elvállalása szóba sem jöhet. Ez ügyben a számításba vehető nézetek közt soha sem volt elvi különbség.

Már az 1867-diki feliratban is az államadóságokat illetőleg az országgyűlés kijelentette, hogy „mindent, mit az alkotmányos jogok sérelme nélkül tenni lehet, a méltányosság alapján, a törvényszabta kötelesség mértékén tál is megtenni kész, hogy azon súlyos terhek alatt, miket az absolut rendszer összehalmozott, ő Felsége többi országainak jóléte, s azzal együtt a miénk is össze ne roskadjon.“

A jelen országgyűlés egyik múlt tilésszaki feliratában is ismételve lön e nyilatkozat, s úgy ment át a 15-ös bizottság 56. pontjába.

Ezen albizottság kisebbsége is e részben teljesen osztozott a többség nézetében. S még azonkívül G h y czy Kálmán egyik cikksorozatában is. melyben a közösérdekű viszonyok tárgyalásával foglalkozó országgyűlési alválasztmány munkálatát bírálta, komolyan ajánlja, az államadóságok elfogadását.

Tisza Kálmán szintén bevallja, hogy az állam-

adósságok alól szabadulni „teljes lehetetlenség“. Mert „az európai összes pénzvilág érdekei és annak roppant hatalmánál fogva az összes Európa követeli ezt tőlünk, épen úgy mint azon méltányos testvéri érzelem, mely a többi tartományok népei iránt viselt etünk.“

Külfügyeink közössége nem involvál állam tudományi értelemben vett reál-uniót, és tiszta feudális personál-unióknál sem lehet és nincs is sehol sem különben.

Valamely uralkodó külön országaiban lehet külön és egymástól merőben független sok mindenféle — csak a külpolitika nem.

Ha lehetséges volna ez, akkor megtörténhetnék az is, hogy valamely fejedelem alatt álló külön államok külpolitikája összeütközne, külön, ellentétes szövetségekre, sőt háborúra is juthatnának: a két állam egymás ellen jogosult háborút viselhetne, a főhadparancsnok pedig mindkét részen ugyanazon közös uralkodó volna.

V.

Még egy tekintet, — mindezeknél döntőbb — mutatja ki kézzelfoghatólag, hogy viszonyunk Ausztriához ma sem áll egy lépéssel sem közelebb azon reál-unióhoz, mely egy állam önállóságát csorbítja, mint bármikor.

Midőn évszázados szövetségünk absolutisticus kormányforinjára alkotmányossá vált, e változásnak kifejezést kelle nyerni együtt - érintkezési módunkban is.

Az alkotmányunkban történt változás mivel sem több mint csupán csak ez.

Egy pillantás a delegációk intézményére ki fogja tüntetni, hogy önállóságot csorbító reál-uniót ez intézmény épen nem állapíthat meg; hogy pedig a közös minisztérium semmi egyéb, mint a delegáció a képviseletből az executivára alkalmazva, ép oly világos, mint az, hogy ennél fogva nem is esketik más tekintet alá, mint maga a delegáció.

Nos mindenekelőtt a delegáció, nem csak hogy a paritást, az egymás mellett semmiben sem sérti, és így alárendeltséget sem állapít meg, hanem még a közösségnek is csak minimumát hozza magával: a ritkán előfordulható eventuais néma közös szavazást.

De hogy az együttszavazás az örökös tartományokra volna előnyösebb mint reánk, csak az hiheti, a ki magunkat kevésbé egyetértőknek, vagy könnyebben elcsábíthatóknak tart, mint a másik felet.

Ezenfelül a delegáció önfejlesztésre nem képes testület; az országgyűlés függvénye, mely csakis egy ülészakra választható, utasítás alávetve ugyan nincs de ha hatáskörét túllépné, maga törvénysértő, eljárása semmis volna.

A mi több, független parlamentünk mellett messze háttérbe szoruló testület és nem egyéb, mint ennek egy küldöttsége.

Az állami egység és önállás eszméit kifejező parlament erős törvényhozó hatalom, mely maga mellett egyenjogú alakulásokat nem tűrhet.

S a magyar parlament, ez állása szemben a delegációkkal, ez intézmény természete által elegendőképpen biztosítva van. A delegációk alkotmányos de nem parlamentáris testületekké vannak szervezve. Parlamentünk és parlamentaris életünk egész vivője az országgyűlés.

Vége önállóságunk megítélésében a legfontosabb az lesz, m e d d i g t e r j e d ö n á l l ó s á g u n k t ö r v é n y h o z á s u n k b a n . V á l a s z : ö n á l l ó s á g u n k a t ö r v é n y h o z á s b a n . a s z ó t l e g t á g a b b é r t e l m é b e n v é v e a f o g a l m a t e g é s z t e r j e d e l m é b e n f e l ö l e l v e , s e m m i v e l s e m c s e k é l y e s b , m i n t b á r m e l y m á s f ü g g e t l e n á l l a m é .

Es ez az, a mit a mai közjogi viszonyaink ellen declamálók leginkább szeretnek ignorálni, mivel a legcletánsabban beszél ellenük.

Íme törvényhozásunk egész terjedelmében egyedül és osztatlanul a magyar felelős minisztérium és a magyar parlament körébe esik; Ausztriának sem képvisellete, sem kormánya, sem a közös miniszterek, sem a delegáció nem bir arra a legcsekélyebb befolyással sem.

Ugyanis a delegáció nem törvényhozó testület; tárgyai nagyfontosságuk mellett sem esnek a törvényhozás körébe.

A törvényeket nem szaporítja az, hogy a külügyminiszter politikája minő bíráló alá esik, s hogy milyen irányúak s iránynak azon iratok, melyeket a külhatalmakhoz küld, vagy azoktól vesz; a delegáció másik főteendője a költségvetés azon részét illeti, mely a *pragmatica sancti*óból folyólag közös.

A törvényezik kritériumául csakis azt tekinthetjük, hogy az mindaddig érvényben áll, míg más törvényozikk által el nem töröltetik, vagy módosítottatik.

E tétel a költségvetésre — egy évi érvényénél fogva — egyáltalán nem alkalmazható.

VI.

Közös érdekek implicite magukban foglalnak közös ügyeket. Közös érdekeknek megfelelően közös ügye-

kel csak egyértelműen lehet elintézni. Közös ügyeket, egyértelműleg a magánéletben is csak közösen lehet elintézni.

E szoros láncolat végeredménye tehát nem csak állam tudományi értelemben vett reál unióból, hanem következik oly állandósított érdekszövetségből is, mint a minőben mi állunk Ausztriával.

Hogy egyébiránt a persónál-unió is állít közös ügyeket, hogy viszonyunkban Ausztriához folyton voltak evvel közös ügyeink; hogy ezeket őseink sem tagadták, de meg sem ütközhetek rajtuk; hogy végre e viszony teremtésére őseinket csakugyan érdekközösségünk felismerése bírta:

Mindezt történelmünk kétségbevonhatlanul bizonyítja.

Tudjuk, hogy a tiszta persónál-unió feudális idejében Hunyady János, noha csak kormányzó volt. mégis nem kerülheté ki, hogy a még gyermek uralkodó nevében az osztrák rendek befolyásos egye-neivel ne értekezzék közös érdekből származott ügyekről.

Ha Mátyás király dynastiája Bécs elfoglalása után megerősült volna, persónál-unió mellett is kellett volna közös ügyekről együtt tanácskozni, mert Ausztriának azon időben szintén volt alkotmánya.

Midőn őseink 1723-ban az örökösödési jogot az uralkodó ház leányágára is kiterjesztették, a király választási jogot felfüggesztő e határozatot avval indokolták (1723. II. 1.) hogy az uralkodóházból származó fejedelmek az országot a török ellen megvédték, sőt határait a társorszáგokra is kiterjesztették; hogy tehát ezen ország minden következő időkben minden kül- és belzavaroktól és veszélyektől megoltalmaztassék, s a

folytonos békemalaszt élvezetében (alma et continua tranquillitatei és minden, még külerő ellen is (omnem vim etiam externam) őszinte összetartásban, (sincera animorium unione) szerencsésen megtartassék.

Nem a dynastiában kereshetjük mindezek alapját, hanem a dynastia örökös tartományaiban. Mert abban, a miért őseink hálát adtak a dynastiából származott királyoknak, nem csak saját hadaink, hanem ü Felsőégeik más hadai, németek, spanyolok, belgák is vettek részt; az indoklásnak nem volna alapja, ha azt. a mi akkor történt, nem kívánták volna jövőre is biztosítva tudni. Már pedig ilyen biztosítás csak kölcsönös lehet, valamint hogy mi is nem egy ízben mentettük meg ő Felsőége örökös tartományait.

Íme a közös érdeken alapuló állandósított szövetség, mely implicite magában foglal közös ügyeket.

És mihelyest a lajtántúli tartományok ismét alkotmányt kaptak — mi 1848 óta több ízben történt — a közös ügyek legott szóba jöttek.

Mit tettünk 48-ban?

A közös ügyeket Kossuth sem tagadta.

S mit tettünk később, a Sehmerling-féle octroy után?

Követeltük alkotmányunk teljes visszaállítását, de egyszersmind több alkalomkor kinyilatkoztattuk, hogy mihelyest ez megtörtént, mihelyt törvényhozási képességünket visszanyertük, a közös ügyek elintézéséről gondoskodni fogunk.

III.

VISSZAPILLANTÁS.

A baloldal — mondhatni ezek után — a tárgyalt egyes kérdéseknél ugyanoly mértékben jött összeütkezésbe a szabadelvűséggel, a minőben összeütközött a Deák -párttal.

Ha mindezek daczára a baloldal valahányszor a politikai színpadra lép, soha sem feledi el magát kenni-fenni a szabadelvűségnek — persze csak mázával; ha a parlamenti többségre és annak kormányára mindenütt szeret szabadelvűség tekintében rá licitálni — persze csak szavakkal; ha felmelegítette a pecsovics szót, hogy azt rá kenhesse azokra, kik az egykori pecsovicsok ellen a legférfiasabb elszántsággal és fényes sikerrel harcoltak; ha monopolisálja magának a szabadelvűséget. elegendőnek tartván erre azt. — hogy ellenzék, keveset törődve a liberalismus nagy princípiumaival ha azok számvetésébe nem illenek; ha egyszóval: par excellence szabadelvű p á r t n a k proclamálja magát. — akkor meg kell vallanunk sajnálattal. minden tiszteletünk mellett, melylyel a párt sok jeles tagja irányában viseltetünk, maga a párt és politikája soha sem lesz képes előttünk tiszteletet gerjeszteni.

A nemzeti létnek és a szabadelvűségnek csak egymástól korlátolt lehető maximumát elérni: ez minden józan pártnak politikája.

Értjük és tiszteljük az olyan politikát is, mely törekvéseiben az egyiket partról hányja teljesen, hogy

elérhesse a másíknak absolut maximumát; elveti a szabadelvűséget és nemzeti terjeszkedésre igyekszik, nem véve tekintetbe semmi mást; avagy le tud mondani a nemzeti létről, hogy a liberalismus elveit inangurálhassa utolsó consequentiáiban is.

Értjük és tisztelhetjük, de nem követhetjük sem eszünkkel, sem szívünkkel.

Eszünkkel nem, mivel utópiáknak tartjuk ezeket is. úgy mint minden abstractiót az exigentiák terén.

Szívünkkel nem, mivel szívünkben hordjuk nem csak magyarságunkat, hanem szabadelvűségünket is, nem csak szabadelvűségünket, hanem magyarságunkat is.

De a baloldal nem esik ezeknek sem kathegoriájába. Az a mit tesz, ellentéte annak a mit hirdet. Ezért politikáját nem tisztelhetjük; céljait pedig nem értjük.

A közös viszonyok inintí javaslat kidolgozására kiküldött bizottság kisebbségének különvéleménye.

1. A magyar korona alá feloszthatlanul tartozó országok az 1715: III. és 1791: X. t. ez. szerint semmi más ország vagy népnek alá nem rendelt, saját alkotmányával bír, s ennél fogva törvényesen megkoronázott királya által csak saját alkotott és alkotandó törvényei szerint kormányozható, s kormányzatának egész rendszerére nézve független szabad ország.

2. Azon kapcsolat., mely egyrészt a magyar korona országai, más résztől ő felségének többi országai és tartományai között jogilag fennáll, az 1723:1. és II. t. cikkben alapszik, melyek Magyarországra nézve a *pragmatica sanctio*t képezik.

3. E szerint a magyar korona országai és ő felségének többi országai s tartományai között semmi más kapcsolat nem létezik, mint az uralkodónak ugyanazonossága és az egyedül erre alapított, az uralkodó háznak az 1723: II. t. ez. 5., G. és 8. §§. által trónöröklésre jogosított ágai kihaltáig terjedő feloszthatlan birtoklás.

4. Ezen jogalapot nőin változtatta meg azon körülmény, miszerint az egy közös uralkodó alatt álló ma-

gyár korona országai és ő felsége többi országai s, tartományai feloszthatlan és elválhatlan együtt-birtoklásának a *pragmatica sanctio* által lett megállapításából önként következik, hogy a közös fejedelemnek az említett együtt birtoklandó országok és tartományok birtokábani megvédése, vagyis a közös biztonság, s annak fenntartására a kölcsönös védelem, a *pragmatica sauc-tiónak* egyik főczélja volt.

5. Mert a *pragmatica sanctio*, midőn megállapította a Habsburg-ház nő-ága trón-öröklésének jogát, rendét és határát, s ennek folytán kimondotta, hogy azon országok és tartományok, melyek akkoron egy közös uralkodó alatt állottak, a megállapított öröklési rend szerint feloszthatlanul és elválhatlanul együtt birtoklandók; határozottan kikötötte egyszersmind azt is, mint a *pragmatica santio* elfogadásának feltételét: hogy az együtt-birtoklásnak az örökösödési törvényben meghatározott tartama alatt is Magyarországnak állami függetlensége, közjogi és kormányzati önállása. sértetlenül fentartassák. s az más országok és tartományok módjára ne kormányzottassék.

6. Nem változtatta meg ezen jogalapot azon körülmény sem: hogy ő felsége a legmagasb királyi trónbeszéd szerint legközelebb alkotmányos jogokkal ruházta fel többi országait; mert az 1723: I. II. t. czikkeben megállapított *pragmatica sanctio* két oldalú állami alapszerződés Magyarország s a Felséges uralkodóház között, melynek feltételei az uralkodónak egyoldalú tényével meg nem változtathatók; azon viszonyok tehát, melyek a magyar korona országait s ő Felsége többi országait és tartományait a *pragmatica sanctio* alapján a fejedelem ugyanazonságánál fogva közösen érdeklik, emezek jogi viszonyainak a közös fejedelem irányában lett meg-

változása után is, csak a magyar korona országai jogainak épségben tartásával rendeztethetnek.

7. Miután azonban az országgyűlés m. évi febr. 24-én kelt válaszfeliratában már kijelentette: hogy szorosán ragaszkodván a *pragmatica sanctio* minden pontja ahhoz, nem akarhatja, hogy annak egyik fő célja, a közös biztonság elérhetetlen legyen; — kijelentette továbbá, hogy figyelembe veendi ő Felségének azon bölcs és igazságos elhatározását, mely szerint többi országait és tartományait is alkotmányos utón akarja kormányoztatni; — s valamint 1861-ben is már kimondotta, érintkezni akar azokkal esetről esetre, mint alkotmányos népekkel, s mint önálló szabad nemzet más önálló szabad nemzettel hazánk függetlenségének s az ő függetlenségüknek megóvása mellett.

8. Ezen szempontokat tekintettük irányadóknak, midőn azon viszonyoknak, melyek hazánkat ő Felsége többi országaival és tartományaival az uralkodó szernél vén ok u gy an azonságánál fogva közösen érdeklik, megállapítása és miként kezelése iránt véleményünket előterjesztjük; mielőtt azonban ezt tennők, előlegesen a következőket jegyezzük meg:

1-ör. A *pragmatica sanctio*ból Magyarországra háramló kötelességek csak azon esetben tartathatnak létezőknek, ha Magyarország irányában is teljesítve lesz mindaz, a minek törvényeink értelmében Magyarországot illetőleg teljesíttetnie kell.

2-szor. A magyar korona országainak ez esetben

is csak fejedelmünk, illetőleg az uralkodóház, — nem pedig a velük egy uralkodó alatt álló országok és tartományok iránt vannak kötelességeik.

8-or. A magyar korona országait Ő Felsége többi országaival közösen érdeklő viszonyok és azok kezelésének módja csak a törvényesen egybegyűlt magyar országgyűlésnek s a törvényesen koronázott magyar királynak közös megegyezésével alkotandó törvény által állapíttathatnak meg.

4-er. Mind az, a mi a közösen érdeklő viszonyok tárgyában megállapítandó lenne, tetteleg életbe nem léphet mindaddig, inig

a) Magyarország alkotmánya és területi épsége tetteleg életbe nem lépett.

9. Ami már a közösen érdeklő viszonyokat illeti. ezek, a pragmática sanctiót kiindulási pontul mind ő Felsége, mind az országgyűlés elfogadván, — a következők:

1-ör. Azon külügyek, melyek mind a magyar korona országait., m i n d ő F e l s é g e többi országait és tartományait illetik.

2-or. A közös biztonságnak fenntartására szükséges kölcsönös védelem.

10. Ezekre nézve — fennhagyva ő Felsége többi országainak és tartományainak őket illetőleg a saját részükre illető alkotmányos intézkedést — a magyar korona országainak részéről következők lennének megállapítandók:

I. A külügyekre nézve:

11. A magyar korona országai külügyeinek vezérlése ő Felsége királyi jogaihoz tartozik; azoknak

egyéb országaitól s tartományaitól független önállását. Azonban ő Felsége külügyi érintkezéseiben minden alkalommal nyilvánítani és elismerésre juttatni fogja.

12. Ő Felsége minden külügyekben a személye mellé rendelt magyar felelős minisztert mindig, hadüzenet, békekötés, vagy más nemzetközi szerződések kötése alkalmával pedig az összes magyar felelős minisztériumot is meghallgatandja.

13. Ő Felségét követői és meghatalmazottal akülhatalmasságoknál mint osztrák császárt és magyar királyt képviselik; s azért azoknak meghatalmazványaikban, valamint minden nemzetközi szerződésekben, s a külügyekre vonatkozó jegyzékekben és más kiadványokban az osztrák császári czim mellett a magyar királyi czim is, nemcsak az okiratok bevezetésénél és ratificatiójánál, hanem azok szövegében is mindig használtassák, s minden külügyi kiadványoknál és jelvényekben az osztrák császári mellett, a magyar állampecsét illetőleg címer is alkalmaztassák.

14. Jogában áll ő Felségének magát egyedül saját idevonatkozó jogainak gyakorlása végett a külügyi tárgyalásokban az uralkodóház minisztere által helyettesíteni, ki sem Magyarország, sem ő Felsége többi országai és t a r t o m á n y a i n a k minisztere nem l e h e t. Akár személyesen akár ezen helyettese által vezérelje azonban ő Felsége a külügyeket, minden okmányoknál az oldala mellé rendelt magyar felelős miniszter ellenjegyzése is szükséges, a mi nélkül azok Magyarországra nézve érvénynyel bírní nem fognak.

15. Mind az ő Felsége személye mellé rendelt felelős magyar miniszternek, mind az összes magyar felelős minisztérium tagjainak ő Felsége előtti nyilat-

kozatairól, vagy az uralkodóház miniszterével folytatott tárgyalásaikról hiteles jegyzőkönyvek fognak vezetetni, melyek Magyarország országgyűlésének kívánatára az illető okiratokkal együtt — a mennyiben ezeknek közlése a magyar korona országai és tartományai érdekének sérelme nélkül történhetik — előmutatandók.

16. A nemzetközi szerződések — a mint a magyar korona országainak és ő Felsége többi országainak s tartományainak érdekei engedik — azonnal tudomás végett közlendők Magyarország országgyűlésével, s ha kereskedelmiek, vagy akár a magyar korona országaira, akár azok egyes polgáira valamely terhet vagy kötelezettséget hárítanak, vagy a magyar korona országai területének határait változtatnák meg, csak Magyarország országgyűlésének jóváhagyása után foganatosíthatók.

17. Mihelyest egyébiránt Magyarország alkotmánya tetteleg visszaállítva lesz, s ő Felsége többi országai és tartományai is valódi alkotmányt nyervén, e részbeni alkotmányos jogaik miként gyakorlására nézve nyilatkozhatnak, kész lesz az ország arra, hogy a közös fejedelem vezérlete alatt álló külügyek kezelésének egyszerűsítése és könnyítése ezéjából. a jegyzékek váltása, a külföldi kcpvi.seltetés és a más hatalmak képviselőivel való érintkezés módjára nézve ő Felsége többi országaival és tartományaival, mint független szabad ország más független szabad országgal, az ország fent elősorolt jogainak sérelme nélkül időnként egységre lépjen.

18. A külügyi kezelés költségeinek fedezésére megkívántaie összegeket a magyar minisztérium előterjesztésére az országgyűlés évenként megállapítandja.

II. A közös biztonságnak fenntartására szükséges kölcsönös védelemre nézve:

19. Magyarország törvényes királyát jogaiban minden kill megtámadás ellen a törvények rendelete szerint megvédeni mindig kész leend; de továbbá is fenntartja magának, hogy a védelem esetének beállta és annak miként teljesítése felett, a fennálló törvények értelmében, az országgyűlés határozzon.

20. A magyar korona országainak hadserege ő Felségének legfőbb parancsnoksága alatt áll. Belső-vezetére nézve minden fegyvernemekkel, segédosztályokkal és intézetekkel ellátandó, és jelvényein a magyar állam címert és színeket viselendi.

21. Mindazokban, mik a végrehajtás körében a magyar korona országai hadseregének vezérletére, vezényletére és taktikai belső-vezetére vonatkoznak, ő Felsége maga. vagy az általa egyedül saját ide vonatkozó jogainak gyakorlása végett helyettesítendő főhadparancsnokáltal, a magyar honvédelmi, illetőleg az 1848: III. t. ez. 8-ik §-nak esetében, a személye mellé rendelt magyar felelős miniszter ellenjegyzése mellett intézkedik; Magyarországon csak oly rendeletek lévén végreliajtandók, melyek saját miniszterének ellenjegyzésével vannak ellátva.

22. Minden egyebekre nézve azonban az ország külön intézkedési jogát, úgy törvényhozási, mint kormányzási tekintetben, a liadügyre vonatkozólag is, törvényeink értelmében magának tartja fenn. A többek között jelesen:

a) A magyar korona országai hadseregének időnkénti kiegészítését, az újonczok megajánlásának jogát, a megajánlás feltételeinek s a szolgálati időnek meg-

határozását, úgyszintén a katonaság elhelyezését, élelmezését és felszerelését illető intézkedéseket eddigi törvényeinek alapján mind a törvényhozás, mind a kormányzat körében.

b) A magyar korona országai védelmi rendszerének megállapítását, melynek újabb szabályozása vagy alakítása a magyar korona országaira nézve azontúl is mindenkor csak a magyar törvényhozás útján fog megtörténhetni.

e) Saját törvényhozása, illetőleg kormánya útján intézkedést hadserege egyes tagjainak mindazon magyarországi polgári viszonyai, jogai és kötelességei felett, melyek nem a katonai szolgálatra vonatkoznak.

23. A magyar korona országainak hadserege béke idején mindig azok területén tartandó.

24. A magyar koronának alattvalói honvédelmi kötelességüknek a törvény értelmében teljesítésében csak a magyar korona országainak hadseregéhez Boroztathatnak.

25. A magyar korona országai hadseregének mind al, mind főtisztségeire — ide értvén a tábornokokat is — azon országoknak szülöttei alkalmaztassanak.

26. Ő Felsége a magyar korona országai hadseregének azok területén kívüli alkalmazását csak az 1848. III. t. ez. 8. §-ban megállapított módon, más, ahhoz nem tartozó katonaságnak a magyar korona országainak területére való behozását és itteni alkalmazását pedig, a törvények rendel etc szerint, csak az országgyűlésnek megegyezésével határozhatja el.

27. A magyar korona országai hadseregének mindennemű költségeit mind béke, mind háború idején a magyar minisztérium előterjesztésére évenként az országgyűlés állapítja meg.

28. A 14-ik és 27-ik §-ban említett kül- és hadügyi költségeknek előleges felvetését a magyar minisztérium évenként ő Felsége többi országai és tartományai minisztereivel folytatandó előleges értekezés mellett készíteni el, s a magyar korona országainak egyéb államköltségei felől készítendő előleges költségvetéssel együtt elhatározás végett évenként indokolva, az országgyűlés elébe terjesztendő

29. Az előző 28-dik §. szerint országgyűlésileg megállapított összegek a magyar minisztérium által behajtatván, az illető külügyi pénztárba időnként rendszeren átszolgáltatnak, illetőleg pedig rendeltetésük ózdijaira a magyar honvédelmi miniszter által fordíttatnak.

30. A magyar korona országai részéről a külügyi pénztár feletti ellenőrködést, az ő Felsége személye mellé rendelt miniszter gyakorlandja; s az erről szóló számadások is, megvizsgálás végett, a magyar minisztérium által évenként az országgyűlés elébe térj esztendők.

31. A 21-ik és 18-ik §§-ban említett kül- és hadügyi tárgyakra vonatkozó oly kérdések iránt, melyekre nézve Magyarország országgyűlésén ő felsége többi országainak és tartományainak alkotmányos törvényhozásában az illető minisztériumok előterjesztéseire létrejött megállapodások eltérnek egymástól, az ország az egyetértésnek elérhetése végett késznek nyilatkozik arra, hogy mind Magyarország országgyűlése, mind a többi országok és tartományok említett alkotmányos törvényhozása — bármelyiknek felszólítására — saját keblükből esetről esetre a paritás elvén egy javaslat-készítő küldöttséget választaszanak, mely két küldöttség az egyet-

értés létrehozását megkísértse, és javaslatát, vagy — ha egyező értelemre nem juthat — az eltérő javaslatokat további tárgyalás és elhatározás végett az öt kiküldött testülethez jegyzőkönyvei kíséretében beadja.

32. Ezen küldöttségek felváltva Pesten, vagy ő Felsége többi országainak és tartományainak önmaguk által, ő Felsége beleegyezésével kijelölendő valamely városában ülnek össze.

33. Azokban a két küldöttségnek elnökei közösen elnökölnek, s a tollat a két küldöttségnek külön tollvivői egyetértve — mindegyik saját nyelvén — vezetik.

34. Ezen javaslatkészítő küldöttség üléseiben mind a magyar korona országainak, mind ő Felsége többi országainak és tartományainak miniszterei részt vehetnek, sőt az egyik vagy másik küldöttség kívánatára részt venni, s a megkívántató adatokat, okiratokat és felvilágosításokat előterjeszteni tartoznak.

35. Ezen küldöttség javaslatai az országgyűlést határozási jogának szabad gyakorlásában nem korlátozzák; s a magyar korona országaira nézve ezen javaslatoknak országgyűlési tárgyalás alá vétele után is, törvény erejével csak azon határozat birand, melyet Magyarország országgyűlése ő Felsége megegyezésének hozzájárulásával meg fog állapítani.

36. Egyedül a fentebbi §§-ban tárgyalt viszonyok azok, melyek a magyar korona országait s ő Felségének többi országait és tartományait — a pragmatical sanctiót véve kiindulási pontul — a fejedelem személyének ugyanazonosságánál fogva közösen érdeklik; önként értetik azonban: hogy az ország, önállásánál és függetlenségénél fogva, mindezen határozatokat is ő

Felségének megegyezésével, a többi országok és tartományok hozzájárulása nélkül, bármikor megváltoztathatja; s hogy mindezen határozatoknak érvénye a Felséges uralkodóhoz trónöröklésre jogosított minden ágainak kihaltával, az 17 23. II. t. ez. 11. §-nak értelmében, különben is önmagától megszünend.

37. Vannak azonban oly nagy fontosságú tárgyak, melyekre nézve Magyarországnak s ő Felsége többi országainak és tartományainak kölcsönös érdekeinél fogva kész lesz az ország arra: hogy önálló intézkedési jogának sértetlen fentartása mellett ő Felsége többi országaival és tartományaival, mint önálló szabad országgal, időről időre kötendő nemzetközi szerződések útján egyetértőleg intézkedjék.

III. A közvetett adók, az államegyedárúságok és a kereskedelmi ügy

38. A közvetett adókra és államegyedárúságokra nézve Magyarországnak joga saját törvényhozása és kormánya által intézkedni, kétségbefonhatlan és jövődőre is sértetlenül fentartandó.

39. Kész azonban az országgyűlés arra: hogy ezekre vonatkozólag kölcsönös egyezkedés útján időről időre, bizonyos évek tartamára oly elvek állapíttassanak meg, melyek lehetővé tegyék a közbenső vámsorompók vissza nem állítását a nélkül, hogy a magyar korona országai és ő Felsége többi országai és tartományai. a közvetett adók iránt hozott határozataik által, egymásnak azokból eredő jövedelmeit megsemmisíthessék.

40. Azon esetre mindazonáltal, ha az említett elvek iránti kiegyezés most vagy bármikor nem sikerülne, fentartja az ország magának azon jogát: hogy a

közvetett és államegyedárusági adóknak a magyar korona és ő Felsége többi országaiban megállapítandó díjszabásai között létezendő különbségnek, az ily adóval terhelt áruknak, a magyar korona országaiból ő Felsége többi országaiba s tartományaiba, és azokból ide szállításánál eszközlendő kiegyenlítése végett a közbenső vámvonal visszaállítása nélkül is zárvonalt állíthatson fel.

41. Az említett elvek feletti egyezkedések kölcsönös alku és szerződés által történnek oly módon, mint két egymástól jogilag független ország hasonló egyezkedései történnek; a két félnek felelős minisztériumai t, i. közös egyetértéssel készítsék meg a szerződési részletes javaslatot, és terjeszszék azt elhatározás végett, mindenik az illető törvényhozás elé.

42. A kereskedelmi ügyekben a *pragmatica sanctio*, valamint számos egyéb törvényeink szerint is, a magyar korona országai, mint a fejedelem többi országoitól külön álló, azoktól független országok, saját felelős kormányuk és törvényhozásuk által intézkedni, s azokat vámvonalak által is szabályozni teljes joggal bírnak, s e jog jövőre is fentartandó.

43. Miután azonban közöttünk és ő Felségének többi országai s tartományai között, az érdekeknek kölcsönös érintkezései fontosak és számosak, s a kereskedés szabadsága minden tekintetben jótékony, kész az országgyűlés arra, hogy egy részről a magyar korona országai, más részről ő Felsége többi országai és tartományai között, számosabb évekig tartandó bizonyos időszakra, olyatén vámszövetség köttessék, melynek tartamára a külkereskedelmi politika, a közös vámszabályzat s a megkívántaié nemzetközi kereskedelmi szerződések, a magyar korona országainak és ő Felsége

egyéb országainak s tartományainak területére nézve, illető minisztériumaik közbejöttével s törvényhozásaik jóváhagyásával, előre, egyetértőleg mcgállapíttatván; egyébiránt ezen közös külvámvonalom belül teljesen szabad legyen a kereskedés a magyar korona országai és tartományai között, s a külvámügy ezen idő alatt mind a magyar korona országainak, mind Ő Felsége többi országainak s tartományainak minisztériumai által, mindegyik által, t. i. saját területén, egyenlő elvek szerint ugyan, de önállólag kezeltessék.

44. Ezen vámszövetségi szerződés az éveknek, melynek tartamára kötött, lejártával, csak mind a két félnek közös egyetértésével lesz megújítható és feltételei, valamint ügyei kezelésének módja is, megkötésénél lesznek kölcsönös megegyezéssel megállapítandók.

45. Ezen vámszövetségi szerződés megkötése kölcsönös alku által oly módon történék, mint fentebb a közvetett adók és államegyedáruságok elveire nézve javaslatba tett államszerződés megkötésének módjára nézve előadatott.

46. Minthogy továbbá vannak még a kereskedelmi ügygyel kapcsolatban levő más fontos tárgyak is, melyeknek elintézése egyetértve czélszerűbb lehet, a magyar korona országai ezekre nézve is önálló törvényhozási és intézkedési joguknak teljes fenntartása mellett mindig készek lesznek ő Felsége többi országaival s tartományaival, mint önálló nemzet más szabad nemzettel, felelős minisztériumuknak közbejöttével, s mind a két fél kölcsönös érdekeinek méltányos figyelembe vételével, azon módon, mely a vámszövetség megkötésére nézve fentebb előadatott, attól mindazonáltal elkülönözve, időről időre, esetenként kötött kölcsönös szerződésre lépni.

47. Azon esetre, ha az említett vámszövetségi szerződés most, vagy jövőben, meg nem köttethetnék, Magyarország országgyűlése a magyar korona országainak összes kül- és belkereskedelmi ügyei iránt, a körülményekhez képest, minden, úgy törvényhozási, mint kormányzati tekintetben önállólag fog intézkedni: s a magyar korona országai és ő Felsége többi országai s tartományai között a legújabb időkgig fennállott, s a törvényhozás közbejötté nélkül törvénytelenül megszüntetett közbenső vámvonaat is. a körülmények úgy kívánván, visszaállíthatja.

A mi végre

IV. Az államadósságokat illetőleg:

48. Magyarországot alkotmányos állásánál fogva oly adósságok, melyek az ország törvényszerű beleegyezése nélkül tétettek, jogilag nem terhelhetik.

49. De kijelentettük már ezen országgyűlésen s a legmagasabb trónbeszédre felküldött válaszfeliratunkban, hogy ha a valóságos alkotmányosság hazánkban és ő Felsége többi országaiban is mielőbb tét ti cg életbe lép, készek vagyunk, mint már 1861-ki feliratunkban is nyilvánítottuk azt, a mit tennünk szabad, s önállásunk és alkotmányos jogaink sérelme nélkül tehetünk, a törvénytábla köteletség mértékén túl is, méltányosság alapján, politikai tekinteteből megtenni, hogy azon súlyos terhek alatt, miket az absolut rendszer eljárása összehalmozott, ő Felsége többi országainak jóléte s azzal együtt a mienk is össze ne roskadjon, s a lefolyt nehéz időknék káros következései rólunk és róluk elháríttassauak.

50. E tekintetknél fogva tehát, s egyedül ezen alapon kész most is az ország az államadóságok terhének egy részét azon módon, mint rendkívüli esetekben, rendkívüli ajánlatok országgyűlésileg mindig tétettek, elvállalni, s ez iránt ő Felségének többi országaival és tartományaival is, mint szabad nemzet szabad nemzettel felelős minisztériumának közbejöttével értekezésbe bocsátkozni a következő feltételek alatt:

1-ör. Az államadóságokból a magyar korona országainak terhére felvállalendő összegnek meghatározása magát Magyarország országgyűlését illetvén, az ez iránti értekezés oda ne magyaríztathassék, hogy Magyarország azáltal az államadóság elvállalása vagy el nem vállalása iránti elhatározásának szabadságáról már lemondott.

2-or. Az államadósági ügy mibenlétének, jelesül ezen adóságok valóságos mennyiségének, minőségének, keletkezésük idejének, okainak, hová lett fordítatásuknak, s az azokból tett befektetéseknek teljes felvilágosítására szolgáló mindennemű adatok, ő Felsége által a magyar felelős minisztérium útján, az országgyűléssel hitelesen és kimerítőleg közöl tessenek.

3-or. A magyar korona országainak terhére felvállalendő adósági összeg, azok fizetési képességének figyelembe vételével ajánltassék meg, s nagyobb összeg annál, melynek terhét a magyar korona országai anyagi erejüknek megrontása nélkül elbírhhatnak — semmi esetre ne vállaltassék.

4-er. Az államadóságokból a magyar korona országainak terhére elvállalendő összeg erejéig, a többiektől elkülönözendő bizonyos tőkeösszegek nevezet szerint jelöltessenek ki és vállaltassanak el.

5-ör. Miután a nyerendő adatok, s a fentebbi feltételek alapján, az országgyűlés az államadósságokból a magyar korona országainak terhére elvállalandó összeg iránt nyilatkozandik, az országgyűlésileg hozandó határozat folytán a magyar felelős minisztérium ő Felsege többi országai és tartományainak minisztereivel, a magyar korona országainak terhére átvállalandó államadóssági tőke-összegek kijelölése iránt értekezésbe fog bocsátkozni, s annak eredményét határozathozatal végett az országgyűlés elébe terjesztendi.

6-or. Az országgyűlés által elvállalandó államadóssági tőkeösszegeket az ország felelős minisztériuma által¹ maga önállólag fogja kezeltetni, s az ekképen elvállalandó összegben túl a létező államadósságokból a magyar korona országaira többé semminemű más teher vagy kötelezettség nem háramolhatik.

Jövőre nézve is ünnepélyesen kijelentetvén:

7-er. Hogy a valóságos alkotmányosság azon alapelvénél fogva, miszerint az országot saját beleegyezése nélkül adóssággal terhelni nem lehet, jövendőre sem fognak a magyar korona országai semmi oly adósságot magukra nézve kötelezőnek elismerni, melynek felvételéhez, az országnak törvényszerűen és határozottan kijelentett beleegyezése hozzá nem járul.

V.

51. Dalmát-, ITorvát.- és Tótországok, a Magyarhatárőrvidék és Fiume, a jelen országgyűlésen eddig képviselve nem lévén, az országgyűlés kijelenti, hogy azt. a mit a közösen érdeklő viszonyokra s a fentebb tárgyalt egyéb államügyekre nézve is, azok a fentebbi javaslatoknak törvény erejére emelése előtt előterjesz-

tendenek, méltányos figyelembe venni, s a mennyiben
.a közös haza jogai és érdekei engedik, elfogadni
kész.

Szontagh Pál.

Podmaiczky Frigyes.

Nyáry Pál.

Ghiczy Kálmán.

Bónis Sámuel.

Somossy Iguác.

Vánuly Gábor.

Ivánka Imre.

B. Simonyi Lajos.

Jókai Mór.

Keglevich Béla.

Prónay Gábor.

Tisza László.

Tisza Kálmán.